

Dijken en overstromingen

Nederland is door de eeuwen heen regelmatig getroffen door watersnoodrampen. De oudste vermelding gaat terug tot 838 en iedereen heeft natuurlijk gehoord van de grote stormramp van 1953. In Nederland kostte deze ramp aan 1836 mensen het leven. Behalve dit enorme verlies aan mensenlevens veroorzaakte de vloed in Zuidwest-Nederland grote schade aan de veestapel, woningen, gebouwen en infrastructuur. Zo'n 100.000 mensen verloren hun huis en bezittingen. Tienduizenden dieren verdronken, 4500 huizen en gebouwen werden verwoest en 200.000 hectare grond kwam onder water te staan. Het Zuid-Hollandse dorp Oude Tonge was de plaats waar de meeste slachtoffers vielen: 305 doden. Het grootste gevaar ontstaat bij stormen uit noordwestelijke richting. Het door de storm opgejaagde water wordt omhoog gestuwd, omdat de smalle doorgang van het Nauw van Calais de watermassa niet snel genoeg kan afvoeren. De ramp van 1953 leidde tot de bouw van de Deltawerken maar Nederland heeft een lange traditie van het nemen van maatregelen om zich tegen het water te beschermen. Een stelsel van dijken welke van gemeente tot gemeente op elkaar aansluiten vind men vooral in de kustgemeenten.

De monding van het Oer-IJ lag rond 2500 voor de jaartelling bij het huidige Velsen en bij Beverwijk. Hier stroomde het Oer-IJ in de Noordzee. Het gebied van Midden-Kennemerland is ontstaan doordat de monding van het Oer-IJ zich verplaatste in noordelijke richting tot bij Egmond. Het "achterliggende" gebied verzande, waardoor een gesloten kustlijn ontstond.

Rond die tijd heeft deze streek veel weg van een waddegebied, waar zandplaten uitgroeiden tot strandwallen. De strandwallen raakten aaneengesloten door het droogvallen van de tussenliggende gebieden en het werd voor de mens een toegankelijk en aantrekkelijk gebied. De mens nam de streek steeds meer in gebruik en vestigde zich permanent. Eerst via verspreide bewoning, later groeiden een aantal van deze locaties uit tot nederzettingen. Hieruit zijn de huidige gemeenten Velsen, Beverwijk, Heemskerk en Uitgeest ontstaan. Sporen uit deze tijd zijn gevonden in de Broekpolder in de vorm van boerderijplattegronden, maar ook de kustlijn van die tijd is nog als spoor in de bodem aanwezig.

Eb en vloedsporen aan de J. Ligthartstraat

Zo'n 2000 jaar geleden bestond de kust van Nederland en België uit een brede duinenrij die hier en daar onderbroken werd door zeegaten waardoor rivierwater in zee uitstroomde. Achter de duinenrij lag een met kreken dooraderd schorren- en slikkenlandschap dat uit natte klei of veen bestond. Al voor de Romeinse tijd hebben mensen sommige van deze gebieden, bijvoorbeeld in Friesland, in gebruik genomen door terpen en eenvoudige dijkjes aan te leggen. In de zevende eeuw werd een begin gemaakt met het aanleggen van dijken ter bescherming tegen de zee. Rond het jaar 1000 maakte men in het rivierengebied van de Nederlanden een aanvang met de aanleg van dijken om de loop van rivieren te beheersen. In het rivierengebied vond veel van de bedijking plaats in het kader van de Grote Ontginning. In het jaar 1014 werd de kust getroffen door een stormvloed waarna men met name in Zeeland en Friesland begon met de aanleg van zeedijken. Omstreeks de twaalfde eeuw kwam het waterbeheertoezicht en de controle op het onderhoud van dijken en andere waterwerken in handen van heemraden, aanzienlijke burgers die het waterbeheer van verschillende gebieden op elkaar afstemden. Later kwamen hier de huidige waterschappen of hoogheemraadschappen uit voort.

In Beverwijk zijn drie dijken aanwezig die zijn aangelegd als bescherming tegen het water van de Wijkermeer. En dat dit nodig was blijkt uit een stukje van de beschrijving van Beverwijk door A.J. van der Aa:

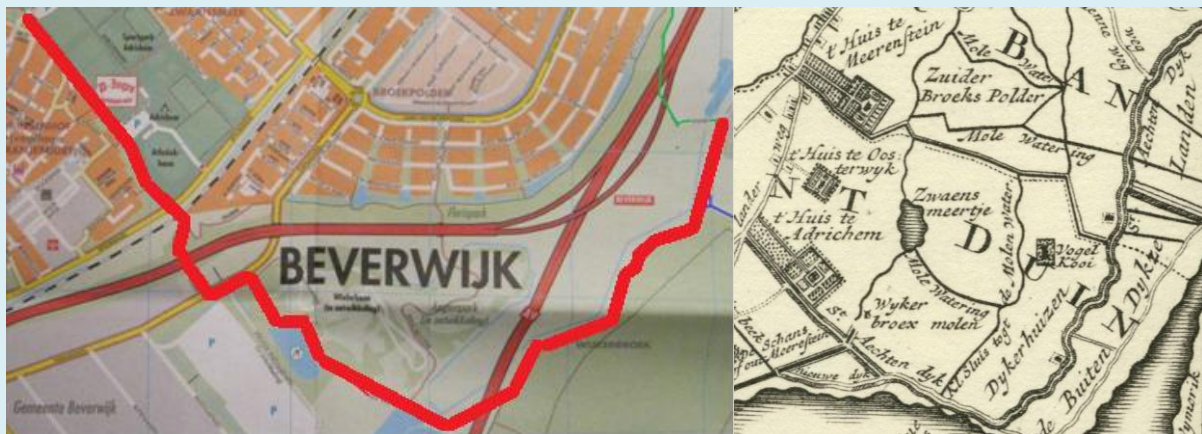
De Westzijde van het Wijkermeer, tusschen den Sint-Aagtendijk en den Rijnlandschen slaperdijk onbedijkt zijnde, zoo ligt Beverwijk voor een gedeelte op eb en vloed, waardoor bij stormen en hooge vloed en meestal de woningen aan de Haven en aan de Zuidzijde der Breestraat worden overstroomd. Zoo werden de bewoners van dat gedeelte van Beverwijk onder anderen, in den nacht van den 14 en 15 November 1775, tusschen drie en vier ure, door het water, op het onverwachts, in den slaap gestoord, ten bedde uitgejaagd, en genoodzaakt naar hunne zolders te vlugten. Door den watervloed van den 4 en 5 Februari 1825, werd mede een groot gedeelte van dit vlek overstroomd, terwijl het water tot zulk eene buitengewone hoogte steeg, als bij geen menschen geheugen had plaats gehad.

SINT AAGTENDIJK Wijk aan Zee en Duin, 31 oktober 1900

De Sint Aagtendijk begint in Beverwijk aan de oostzijde van en haaks op de Hoflanderweg. Hij loopt vanaf dat punt zuid-oostwaarts en is aan de binnenzijde lager dan aan de voormalige Wijkermeerzijde, omdat het binnenland al tamelijk hoog ligt. Aan de Wijkermeerzijde is het een flinke hoge dijk. De dijk is bochtig als gevolg van een aantal doorbraken die hier in de loop van de tijd hebben plaatsgevonden. De dijk wordt twee maal doorsneden door de A9 en een spoorlijn. Vanaf het Fort Sint Aagtendijk wordt de dijk meerdere malen onderbroken door de bouwwerken van de Stelling van Amsterdam. Langs dit dijkgedeelte liggen ook enkele wielen binnendijks.

Langs rivier- en zeedijken zijn wielen of kolken de overblijfsels van dijkdoorbraken. Door het rondkolkende water zijn diepe gaten ontstaan, tot wel 10 meter diep. Uit het gat werd achter de kolk grond afgezet, vaak zand uit de dieper gelegen lagen. Bij het doorbreken was de kracht van het water vaak zo groot, dat de dijk niet meer te dichten was. Om het wiel/kolk werd dan een nieuw stuk dijk gebouwd. Wat nu nog resteert zijn vaak kleine, diepe poelen. Wielen kunnen tot 25 meter diep worden.

De Aagtendijk gaat tegenwoordig in Heemskerk verder als de Genieweg maar dit was vroeger gewoon de Aagtendijk. Deze loopt door tot aan de Communicatieweg en vanaf dat punt, de grens met Uitgeest heet de dijk de Hoogendijk. Via Busch en Dam, de Laagendijk en de Sluisbuurt loopt de dijk verder langs Krommenie en het Uitgeestermeer en sluit aan op de Meldijk in Uitgeest.

De Aagtendijk op de hedendaagse kaart en op de kaart uit 1728 van Broueris van Nidek

In 1840 wordt de dijk als volgt omschreven: AAGTENDIJK (ST), ook wel Aagtenweg, oudtijds St. Aagtedijk of St. Aachtenweg, dijk in het Baljuwschap van Blois, prov. NoordHolland, door Graaf Floris V aangelegd, om het zeewater, dat bij storm en hooge vloed en, door de zeegaten in de Zuiderzee en van daar in het IJ en het Wijkermeer wordt opgevoerd, te keeren. Deze dijk neemt een begin aan den lage Hoflanderweg in de gemeente Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin, nevens het voormalige huis Adrichem, ongeveer 5 min. N. O. van Beverwijk, en liep oorspronkelijk van daar eerst Oost- en vervolgens noordoostwaarts langs de Monnikenweiden en den oever van het Wijkermeer, achter het huis Assumburgh om, tot aan den Uitgeester-Lagendijk; op welk punt ten jare 1357 een dam is gelegd, over de Kil op den Assendelverdijk, die toen en tot op den huidigen dag was genaamd de Nieuwendam, en destijds van eene sluis in de Kil voorzien, zijnde er toen aldaar nog doorvaart uit het "Wijkermeer, door de Kil, in den Ham en het Wijkermeer enz.

Van de vroegste tijden af heeft deze dijk veel van inbraken te lijden gehad, en, behalve de vroegere, in de jaren 1623, 1628, 1633, 1651, 1663 en 1673, nog drie te gelijk in het jaar 1717, als wanneer ook de Assendelverdijk op zes plaatsen te gelijk doorbrak, waarom de respectieve besturen van dezen dijk, den Nieuwendam en den Assendelverdijk, uithoofde der zoo aanmerkelijke toegenomene verlanding van het Wijkermeer, waardoor sedert onheugelijke jaren de doorvaart langs de Kil was vervallen, onder goedvinden van het hooger bestuur, besloten, om, in plaats van alle die doorbraken van omringdijken te voorzien, nader aan den toenmaligen oever van het Wijkermeer, eene nieuwe overdijking van den St. Aagten- op den Assendelverdijk te leggen, hetwelk dan ook in het jaar 1718 werd tot stand gebracht; te gelijker tijd werden deze beide dijken aanmerkelijk verhoogd en verzaard, en gezamenlijk 2454 roeden verkort, waardoor tevens ongeveer 100 bunders werden binnengedijkt. De scheiding tusschen den St. Aagtendijk en den Assendelverdijk werd als toen bepaald, te zijn nevens de Vlietsloot onder Assendelft. De St. Aagtendijk heeft alzoo nu eene lengte van 5570 Ned. ellen en behoort als een gemeene dijk thans onder het bestuur, en valt ten laste van de dorpen Heemskerk, Uitgeest, Wijk-aan-Duin, Castricum, Bakkum en Limmen alsmede van de Damheren (het bestuur van den bovengenoemden in 1357 gelegden Nieuwendam); welke zes dorpen, benevens de Damheeren, uit hun midden ieder eenen Heemraad verkiezen, van welke om de twee jaren bij beurten, één Dijkgraaf, en één Sekretaris en Penningmeester is; terwijl, nevens dit bestuur, door éenen van ieder der zes dorpen benoemden Hoofd-ingeland, de jaarlijksche rekening wordt op genomen, en de contributie, naarmate der te vallen onkosten, wordt bepaald.

Voor de volledigheid noemen we ook nog even de volgende straat.

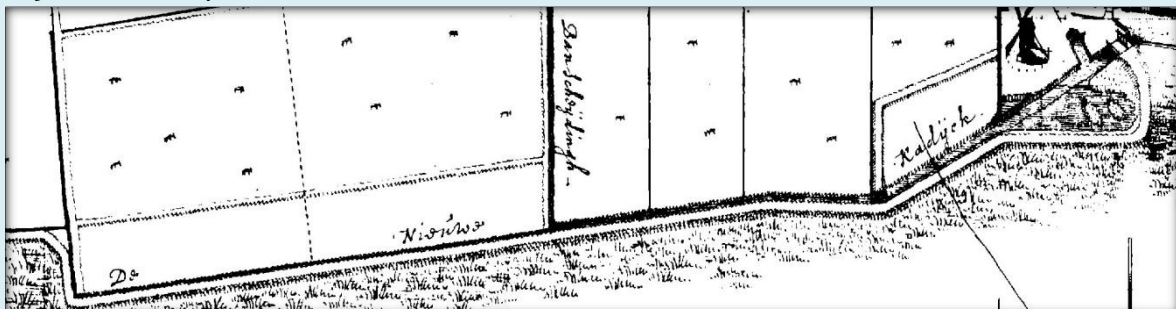
SINT AAGTENDIJKSTRAAT Beverwijk, 7 maart 1919

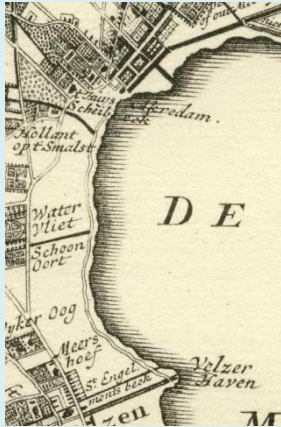
Dit is tegenwoordig de Van Hogendorpstraat. Na de fusie van Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin in 1936 werden een aantal straatnamen gewijzigd. Om verwarring met de Sint Aagtendijk te voorkomen gebeurde dat ook met de Sint Aagtendijkstraat.

Naast de Aagtendijk hebben we in Beverwijk nog de Nieuwendijk maar deze heeft nog twee voorgangers gehad die we eerst zullen beschrijven. De naam werd oorspronkelijk als Nieuwe Dijk geschreven en later pas als Nieuwendijk. Er zijn dus in totaal drie dijken die deze naam hebben gedragen. We beginnen met de oudste. Deze oudste voorganger lag aan de Wijkermeer ter hoogte van de spoorlijn Beverwijk/Haarlem tegenover Akerendam. Deze dijk heette later de Nieuwe Kadijk.

NIEUWE KADIJK

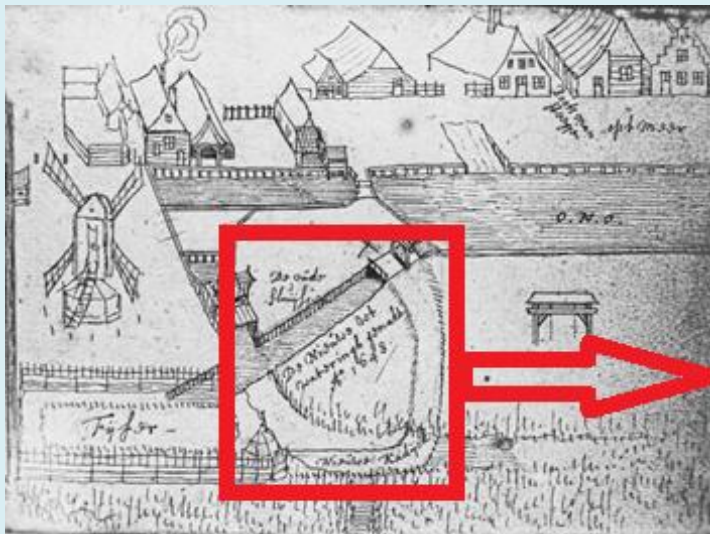
De dijk lag aan de Wijkermeer ter hoogte van de spoorlijn Beverwijk/Haarlem tegenover Akerendam. Waarschijnlijk is deze dijk aan het einde van de 16^e en begin van de 17^e eeuw aangelegd. Door de aanleg hoopte men op meer bedrijvigheid en omzet in de haven maar door de oorlog mislukte dat. Bovendien was op dat moment de haven alleen maar bereikbaar door kleine schepen. De dijk overschrijd de gemeentegrens in de vorm van de Banscheidingsbeek en loopt door tot in Velsen tot aan de toenmalige Velsershaven. Op de kaart van van Breen uit 1649 is duidelijk te zien dat de dijk langs de kust van de Wijkermeer loopt.

Op de kaart van Brouerius van Nidek uit 1728 zien we dat de Nieuwe Kadijk doorloopt tot aan de toenmalige haven van Velsen

Op een detailkaart uit het schetsboek van Daniel van Breen is er nog een stukje dijk getekend nabij de Wijckermolen en het sluisje. Het stukje dijk loopt gedeeltelijk rond en sluit aan beide uiteinden aan op het verbindingswater dat de haven met een vijver verbond, waarschijnlijk met de bedoeling om overtollig water in de haven weg te sluisen teneinde te voorkomen dat het water Beverwijk instroomde.

De tweede dijk welke de naam Nieuwendijk droeg verbond de Koude Horn met de St. Aagtendijk ten zuiden van het 'Gat van de dijk'.
PRUIMENDIJK Beverwijk, 2 maart 1892

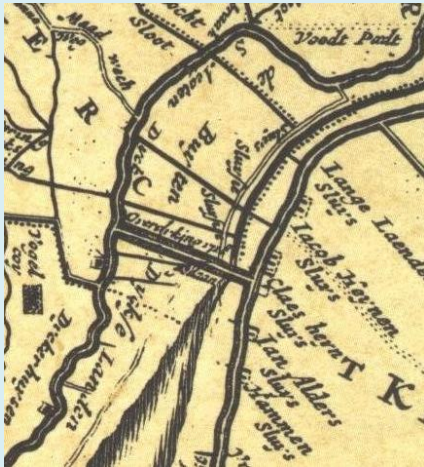
De Nieuwe dijk op de kaart van Brouerius van Nidek van 1728 en de Pruimendijk op de kaart van Jacob Kuyper van 1869. Op de laatste kaart staat ook het Gat van den dijk aangegeven.

Deze dijk werd in 1645 aangelegd na een dijkdoorbraak. Hij begon bij de Koude Horn en sloot aan op de St. Aagtendijk. Deze dijk moest ervoor zorgen dat de afwateringstocht van de Wijkerbroek die naar de Beverwijkse haven liep niet dichtslibde. Al snel na de aanleg werd de dijk de Pruimendijk genoemd. De dijk was eigendom van het polderbestuur van de Wijkerbroek. In 1829 ontstond er een geschil tussen het polderbestuur en de gemeente Beverwijk. Volgens Beverwijk waren in 1820 de rechten van de dijk overgegaan op Beverwijk maar aangezien het eigendom niet was geregistreerd in het kadaster kon de gemeente dit niet hard maken. Beverwijk werd in het ongelijk gesteld. In 1956 werd de

dijk alsnog verkocht aan Beverwijk en vervolgens geslecht ten behoeve van een herindeling van het gebied. De dijk werd ook wel de Spoordijk genoemd.

De derde dijk met deze naam bestaat nog steeds.

NIEUWE DIJK/NIEUWENDIJK Wijk aan Zee en Duin, 31 oktober 1900

De Nieuwendijk (toen nog aangeduid met de term Overdijking 1718) op de kaart van Brouerius van Nidek

Deze derde dijk met de naam Nieuwendijk werd aangelegd na de dijkdoorbraak op eerste kerstdag, 25 december 1717. De Assendelver Zeedijk brak toen op 6 plaatsen door en de St. Aagtendijk op twee plaatsen. Men besloot om de twee dijken met elkaar te verbinden. De Nieuwendijk (niet te verwarren met de Nieuwendijk onder Uitgeest) die in 1718 werd aangelegd, verbindt de Aagtendijk met de Groenedijk en de Assendelverzeedijk (tegenwoordig gewoon Zeedijk geheten). Deze beide dijken liggen op het grondgebied van Assendelft en maken deel uit van de Noorder IJ- en Zeedijken. De (Assendelver)zeedijk ligt ten westelijk van Assendelft en loopt van de Kanaalweg noordelijk tot de Groenedijk (ten oosten van Heemskerk). De dijken van de IJ- en Zeedijken vormen een beeldbepalend element in het Noord-Hollandse Polderlandschap. Tussen de Aagtendijk en de (Assendelver)zeedijk liggen de Buitenlanden die zijn ontstaan doordat het water van de Wijkermeer steeds meer grond af begon te zetten tegen de Nieuwendijk. De buitendijkse landen vormen een essentieel onderdeel van de oudste vorm van een dijkverdedigingsstelsel waarbij men buiten de dijk voorland liet liggen om de slag van het water te breken. Na het droogmaken van de Wijkermeer in 1869 kreeg de drooggelegde polder de naam Buitenlanden. De polder is gelegen in de Wijkerbroek.

Een broek is een laaggelegen gebied dat nat blijft door opwellend grondwater (kwel) of is een langs een rivier of beek gelegen laag stuk land dat regelmatig overstroomt en 's winters vaak langere tijd onder water staat. Een broek kan variëren van een moerassig stuk veengrond tot uitgestrekte uiterwaarden (kleigrond). Veel broeklanden zijn onbruikbaar voor agrarische doeleinden omdat ze te nat zijn. Sommige stukken broekland kunnen worden begraasd in de drogere perioden. Het woord 'broek' is verwant aan het Duitse Bruch (moeras) en het Engelse brook (beek) en is afgeleid van het Germaanse woord broka wat moeras betekent

KADIJK

Deze dijk/straat ligt gedeeltelijk in Heemskerk. Het merendeel van de dijk is door de nieuwbouw van de Broekpolder verdwenen. De Kadijk wordt genoemd in een proces-verbaal van 1812 ten behoeve van de grensbepaling en in de legger van wegen uit 1907. De naam duidt op een kleine, lichte dijk.

